

Список використаних джерел

1. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. 1989. – №6. – С. 29-33.
2. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / За ред., передмова та післямова Н.Г.Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
3. Толстых В.Ш. и др. «Эстетическое воспитание»: Учебник / В.И.Толстых, Б.А.Эренгресс, К.А.Макаров. – М. : Высшая школа, 1979. – 288 с.

The article described the possibility of a comprehensive educational institution in the study and promotion of national and world cultures, describes the practical experience of studying art in terms of art and professional education space.

УДК 378.147.016:786.8

Олійник В. Ф., Попович А. В.*

АПЛІКАТУРНА ДИСЦИПЛІНА ТА АПЛІКАТУРНЕ МИСЛЕННЯ – ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ БАЯНІСТА

У статті обґрунтовуються методичні принципи аплікатурної дисципліни та аплікатурного мислення учнів-баяністів, які являються однією із умов вдосконалення їхньої технічної майстерності.

Ключові слова: аплікатура, аплікатурна дисципліна, аплікатурна логіка, аплікатурне мислення, баян, клавіатура.

У роботі над музичним твором аплікатура займає одне з центральних місць, вона є важливим засобом виразного виконання. Адже вибір для виконання найзручніших пальців тісно пов'язаний із фразуванням, теситурою, штрихами та фактурою музичного матеріалу. Найкраща аплікатура – це та, яка дає змогу найвірніше передати дану музику і найточніше узгоджується з її змістом [1, с. 22].

Не викликає сумніву і той факт, що учень тоді впевнено і швидко орієнтується на будь-якій клавіатурі, коли у нього добре розвинене уявне бачення цієї клавіатури. Саме тому освоєння баянної клавіатури (як правої, так і лівої) – це процес розвитку свідомого уявлення, яке проявляється в дотиковому способі знаходження потрібних клавіш, що обумовлено аплікатурною дисципліною, яка, у свою чергу, залежить від певного чергування клавіш при виконанні мелодійної лінії матеріалу, що вивчається. Тобто, система аплікатури не може бути довільною, вона має певні закономірності. Саме дотримання учнем-баяністом таких закономірностей в процесі роботи над музичним твором і виражає такі поняття, як „аплікатурна дисципліна” та „аплікатурне мислення”.

Аналіз публікацій та науково-методичної літератури свідчить про постійну увагу дослідників до проблеми аплікатури на початковому етапі навчання. Дане питання висвітлюють у своїх працях такі науковці та педагоги-методисти, як І. Алексеев, Л. Горенко, Ю. Акімов, В. Власов, М. Обертюхін, Ф. Ліпс та ін. Але незважаючи на значну кількість опублікованих праць, означену проблему не можна вважати вивченою в достатній мірі. Навпаки, накопичені знання потребують нових досліджень та їх подальшого розвитку.

Мета статті – обґрунтувати методичні принципи аплікатурної дисципліни та аплікатурного мислення учнів-баяністів, які являються однією із умов вдосконалення їхньої технічної майстерності.

* © Олійник В. Ф., Попович А. В., 2013

Аплікатурна дисципліна та аплікатурне мислення баяніста тісно пов'язані з його творчістю, вони розвиваються і вдосконалюються в процесі роботи над музичним твором. Якщо музикант-інструменталіст готує себе до професійної музичної діяльності, йому вкрай необхідно розвивати ці якості. А тому дуже важливо щоб педагог уже на початковому етапі роботи над будь-якою музичною композицією привчав своїх учнів правильно користуватися аплікатурою, тобто, раціонально використовувати пальці під час гри на музичному інструменті. Аплікатуру можна вважати правильною, якщо вона сприяє реалізації художнього задуму композитора та виконавця, зручна для даного виконавця, заснована на природному чергуванні пальців і їх нормальній розтяжці, сприяє їх природній рухливості, знижує втому рук, забезпечує вільне виконання музичного твору.

Підбираючи аплікатуру, не слід керуватися тим, наскільки вона зручна при повільній грі, бо це ще не гарантує її придатності для виконання у справжньому темпі. Потрібно неодмінно випробувати її у швидкому русі [2 с. 12].

В процесі освоєння клавіатур учневі не можна допускати випадкового попадання на клавіші, оскільки порушується взаємозв'язок, який перешкоджає розвитку свідомого засвоєння клавіатур. Наприклад, великі скачки можливі лише в тому випадку, коли пошук потрібної клавіші здійснюється при одночасному утриманні клавіші попереднього звуку, яка є в даному випадку орієнтиром (точкою відліку) для майбутнього скачка. Правда, при цьому в процесі вивчення музичного твору можливі (а іноді і потрібні) зупинки і перерви звучання, але вони носять тимчасовий характер, оскільки після багаторазового програвання вправи або п'єси така потреба поступово зникає, тому що скачки доводяться до автоматизму. Але на початковому етапі все таки краще грати правильно із зупинками, ніж неправильно і без зупинок. Отже, найбільш раціональним для вирішення цього завдання є не що інше, як уповільнений процес здійснення відомого правила – поставити палець на клавішу на якусь мить раніше, ніж її потрібно натиснути. Така гра виховує в учня системність, організовує увагу, виключає помилки.

Відомо, що учень лише тоді буде дотримуватися аплікатурної дисципліни, коли усвідомить необхідні для цього правила і принципи. Це в однаковій мірі відноситься і до розвитку самостійного аплікатурного мислення. Тому важливо не лише виховувати уважне відношення учня до проставленої в нотах аплікатури (тобто її дотриманню), але і домагатися того, щоб він знав і розумів, чому застосована саме така аплікатура, а не будь-яка інша. Якщо учень переплутав аплікатуру, то педагог зобов'язаний не лише відразу ж звернути увагу на його помилку, але і роз'яснити, чому саме не можна допускати її, пояснити логіку аплікатури цього епізоду.

Саме завдяки такому поясненню учень пізнає принципи і закономірності, що лежать в основі визначення аплікатури, розвиває в собі аплікатурну дисципліну і аплікатурне мислення, тобто, виробляє навички самостійного визначення аплікатури. Адже головний принцип педагогіки полягає не в тому, щоб давати учневі готові істини, а в тому, щоб навчити його самостійно їх знаходити і вирішувати.

А тому, на нашу думку, ідеальну модель аплікатурної дисципліни та аплікатурного мислення можна підготувати тоді, коли студент зможе самостійно чітко сформулювати і поставити перед собою певні творчі завдання, передбачити їхній розвиток та кінцевий результат своєї роботи.

Але, як показує практика, навчити учня можна тільки на готових істинах шляхом їх аналізу і пізнання. Адже в музичній педагогіці завжди існують виконавські закономірності, які визначають певну аплікатурну послідовність, вказують на те, де і за яких умов застосувати той, чи інший палець. Наприклад, учневі, який не володіє достатнім досвідом, прийшлося би досить довго догадуватися про елементарні речі, які відомі будь-якому досвідченому педагогу. До того ж успіх такого пошуку, як правило, не завжди був би стовідсотковим. Тому в початковий період навчання аплікатура визначається тільки педагогом, оскільки до самостійного аплікатурного мислення учневі в цьому відношенні ще дуже далеко. Якщо в нотному тексті аплікатура не виставлена, її потрібно виставити. Правда, перш ніж остаточно встановити аплікатуру для даного учня, слід заздалегідь випробувати з ним різні її варіанти. Досвід показує, що апліка-

туру слід виставляти індивідуально, пристосовуючи її до природних можливостей кожного виконавця. Адже не завжди аплікатура, визначена для одного учня, буде зручною і для іншого.

Хоча на практиці інколи деякі із цих правил можуть мати відхилення. Але щоб робити такі відхилення, слід добре знати ці правила. Цей вислів відноситься і до аплікатури. А тому учень спершу має добре засвоїти всі “ази” баянної аплікатури, хоча на це може піти досить багато часу. І лише після того, коли він відчує деяку впевненість у правильності своїх аплікатурних рішень, і аплікатурні “формули” почнуть зароджуватися у його свідомості, тоді можна відступати від усталених норм на аплікатуру.

Учень має усвідомити, що пошук найбільш раціональної аплікатури – це щоденна наполеглива творча робота. Звичайно, на початковому етапі цього процесу краще всього радитися зі своїм педагогом, показувати йому будь-які аплікатурні зміни. І лише коли педагог відчує, що в учня уже достатньо досвіду для самостійного визначення аплікатури, тоді можна дозволити певну свободу дій. Але якщо в учня виникає хоча б найменша доля сумніву, він зобов’язаний звернутися по допомогу до свого старшого і більш досвідченого наставника.

Під час роботи над музичним твором з гамоподібними пасажами, виконавцеві слід використовувати аплікатуру гам (Рис. 1). Основною перевагою аплікатури в правій клавіатурі при будь-якому гамоподібному русі є те, що вона забезпечує спокійний стан кисті, рівномірний, ритмічний рух пальців і сприяє їх природному розташуванню.

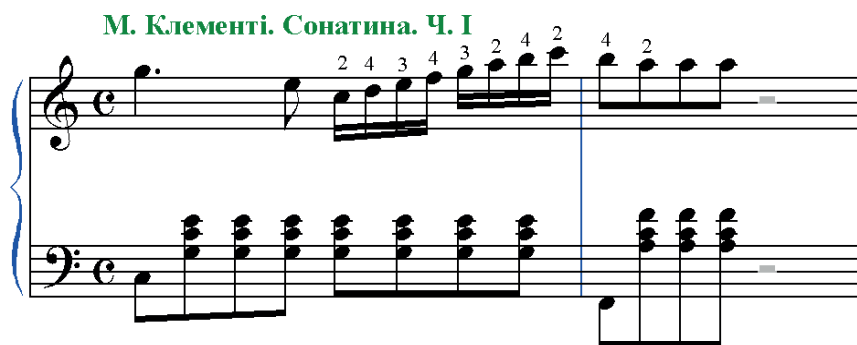


Рис. 1

Хоча все ж інколи бувають випадки, коли такий аплікатурний принцип порушується не лише при появі стрибків, але і при поступеному русі. Найчастіше ці порушення викликаються появою прихованих інтервалів, які утворюються альтерованими звуками (Рис. 2).



Рис. 2

Слід зазначити, що при добре розробленій аплікатурі значно легше розв’язуються технічні завдання: зміна позицій, різноманітні стрибки і т. ін. Під час гри на баяні бажано не перевантажувати три сильніших пальці, а сміливіше підключати до роботи і слабкіші (перший та п’ятий). При цьому важливо під час вивчення п’ес чи етюдів не спрощувати технічні труднощі шляхом полегшення аплікатури, а наполегливо їх переборювати. Адже одне із головних завдань

педагога – це розвиток технічної майстерності виконавця. Подолання таких труднощів має рухатись від простого до складного.

У пасажах або уривках, що повторюються, гамоподібних, діатонічних і хроматичних послідовностях слід зберігати однакову аплікатуру (Рис. 3).

Їхав козак за Дунай. Українська народна пісня в обр. Л. Горенка

Рис. 3

Особливої уваги баяніста потребує репетиція пальців, яку доцільно виконувати лише в швидких темпах (Рис. 4), а в повільних мелодійних п'єсах така підміна не рекомендується.

В. Дмитрієв. Російське інтермеццо

Рис. 4

У музичній літературі нерідко зустрічається прийом ковзання, але він можливий лише в правій руці на клавішах, що розміщені поряд і в напрямку до краю клавіатури: тобто, з першого ряду на другий та з другого на третій. (Рис. 5).

К. Вебер. Сонатина

Рис. 5

Необхідно виховувати уміння підмінити пальці. Найчастіше цей прийом застосовується у повільних фігураціях. Підмінюються пальці на клавішах беззвучно: один немов би витісняє інший, при цьому сама клавіша весь час залишається натиснутою (Рис. 6).

І.С. Бах. Органна прелюдія До мажор

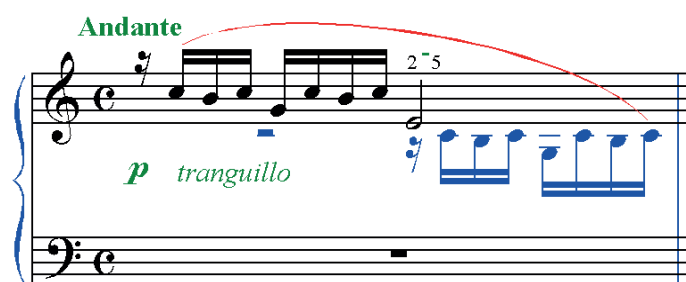


Рис. 6

Така підміна може здійснюватись у різних комбінаціях, хоча найзручніше підмінювати сусідні пальці.

Найчастіше таку підміну використовують для підготовки у наступних тактах зручнішої аплікатури, або для збереження штриха legato.

Для вирішення деяких аплікатурних труднощів баяністові дуже важливо уміти під час гри на музичному інструменті застосовувати в правій руці великий палець, що набагато збільшує його технічні можливості, значно розширює навчальний репертуар. Але при цьому виконавцеві необхідно враховувати той фактор, що великий палець має деякі специфічні природні особливості. Ця специфіка полягає в тому, що коли всі інші пальці чудово пристосовані для самостійного піднімання та опускання, у великого пальця такі можливості обмежені. Зате він добре рухається вздовж повздовжніх рядів. А тому, застосовуючи великий палець у роботі на клавіатурі слід завжди пам'ятати, що найзручнішим для нього є таке положення, коли всі пальці містяться у першому та другому рядах, а великий – у третьому (Рис. № 7).

Я. Степовий. Щобетала пташечка

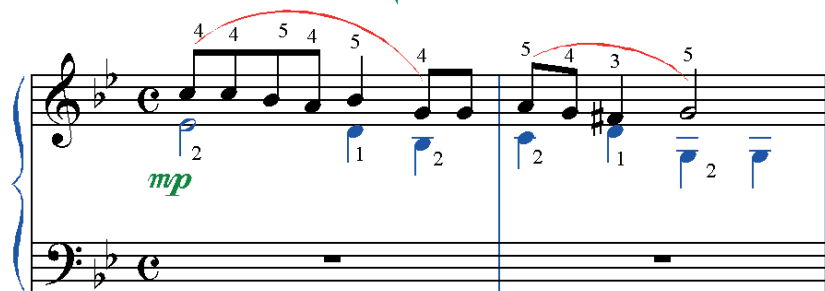


Рис. 7

Менш зручно працювати великим пальцем, коли він міститься на другому ряді, а всі інші – на третьому. Ще більше незручностей виникає, коли великий палець опиняється на першому ряді. Отже, застосування великого пальця на клавіатурі баяна тим зручніше, чим більше воно спрямоване в бік третього ряду, і тим не зручніше, чим більш воно спрямоване в бік від третього ряду до першого.

Ось основні переваги п'ятипальцевої аплікатури:

- існує можливість правою рукою виконувати акорди в широкому розміщенні (в межах двох октав);
- значно полегшується виконання legato в інтервальних та акордових послідовностях;
- розширюються можливості найскладніших поєднань двоголосся, коли в кожному голосі різні штрихи, наприклад, в одному legato, а в іншому – стаккато;
- існує можливість більш яскраво розкривати фактуру поліфонічних творів.

Слід згадати і про аплікатурний прийом натискання одним пальцем двох суміжних клавіш, який на практиці застосовується дуже рідко.

На лівій клавіатурі баяна (як на виборній, так і з готовими акордами) за цими ж правилами також виконуються гамоподібні пасажі, арпеджіо, гармонічні і мелодичні фігурації, репетиції басів і акордів, подвійні ноти тощо. Підбираючи аплікатуру для лівої руки, необхідно прагнути, щоб кисть, по можливості, перебувала в природному положенні.

Отже, необхідною умовою для успішного розвитку та вдосконалення технічної майстерності баяніста є дотримання ним аплікатурної дисципліни та розвиток його аплікатурного мислення. Але кінцевий успіх в цьому випадку буде забезпечений лише тоді, коли педагог відмовиться від настирливої опіки студента, не позначатиме в нотному тексті олівцем аплікатуру буквально кожної ноти, а, проаналізувавши на занятті нову аплікатурну ситуацію, зробить відповідні висновки та узагальнення.

Разом з тим, це аж ніяк не означає, що аплікатуру, виставлену композитором чи аранжувальником, обов'язково потрібно переробляти. До цього процесу слід підходити творчо, враховуючи індивідуальні особливості кожного виконавця: будову його кисті, довжину пальців і т. ін. Аплікатуру не слід застосовувати механічно. Адже аплікатура як система, що постійно діє, її логіка, правила і випадки відхилення від них пізнаються на кожному занятті.

Список використаних джерел

1. Нейгауз Г. Мастера советской пианистической школы / Г. Нейгауз. — М., 1954. — С. 22.
2. Горенко Л. Робота баяніста над музичним твором / Л. Горенко. — К. : Муз. Україна., 1982. — С. 12.

The article deals with methodical principles of fingering discipline and bayan players way of thinking, which are one of the conditions to improve their technical skills.

Key words: *fingering, fingering discipline, fingering way of thinking, bayan, keyboard, aplikaturna discipline aplikaturna logic aplikaturne thinking, accordion, keyboard.*

УДК 373.51:78

Раструба Т. В.*

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА МУЗИЧНА ОСВІТА І ХУДОЖНЯ СВІДОМІСТЬ УЧНІВ

У статті розкриваються деякі аспекти існуючих концепцій особистісно-орієнтованого навчання і виховання, висвітлюється сутність, компоненти та умови формування художньої свідомості учнів як складової гуманізації освіти.

Ключові слова: *особистісно-орієнтована освіта, музичне мистецтво, суб'єктивний досвід дитини, художня свідомість, концепції, погляди, потреби.*

Початок ХХІ століття характерний змінами в освітньому процесі, найважливішими серед яких є орієнтація на особистість учнів у процесі навчання і виховання та створення умов для їх саморозкриття та саморозвитку. Звідси гостро постає проблема виховання духовно розвиненої особистості в умовах сучасного науково-технічного прогресу, розвитку інформаційного суспільства і пошуку нових технологій навчання, де особливо перспективним стає особистісно-орієнтований підхід.

* © Раструба Т. В., 2013